

ВІДГУК

офіційного опонента д.вет.н. Слюсаренка Дмитра Вікторовича
на дисертаційну роботу **Меженського Андрія Олександровича**
“Увеїти у коней (етіологія, патогенез, діагностика, лікування”
поданої до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 27.821.02
у Білоцерківському національному аграрному університеті на здобуття
наукового ступеня доктора ветеринарних наук за спеціальністю
16.00.05 “Ветеринарна хірургія”

Актуальність теми дисертаційної роботи. Розвиток ветеринарної медицини України в сучасних умовах набуває нових рис, які в першу чергу характеризуються більш вираженою спеціалізацією як за видами тварин, так і за групами захворювань. В свою чергу офтальмологія в умовах сьогодення вже є окремою галуззю ветеринарної медицини, і має свої особливості підходу до розгляду окремих нозологічних одиниць. Але в межах цієї галузі існує своя видова специфіка, і особливо яскраво це проявляється в конярстві. Тобто, розглядаючи дану дисертаційну роботу ми зустрічаємося з двома питаннями – видова і офтальмологічна специфіка.

За даними, які вказує дисертант, в останні роки на Україні ідентифікується та зареєстровано близько 100 тисяч голів коней, велика масова частка цих тварин є високоцінними, і потребують належної уваги з боку ветеринарного обслуговування. Коні мають свої унікальні біологічні та експлуатаційні особливості, тривалий термін життя, що також виділяє офтальмологію коней в окрему галузь ветеринарної медицини.

Як правило серед хвороб очей найбільшу увагу приділяють запальним процесам в ділянці кон'юнктиви та рогівки, травматичним хворобам, та захворюванням інфекційної етіології. Але за даними літератури, як вказує дисертант, близько 70% хвороб очей у коней належить увеїтам, і цей факт робить надзвичайно актуальною дану роботу. При цьому на сьогодні відсутні точні статистичні дані щодо поширеності хвороб очей у коней, уніфікованих їх методів лікування та усунення наслідків тяжких захворювань.

Оформлення, аналіз змісту дисертації та її методичне забезпечення.

Дисертація А.О. Меженського має традиційний вигляд і відповідає вимогам, що пред'являються до докторських дисертацій. Вона викладена на 325 сторінках тексту, ілюстрована 49 таблицями та 55 рисунками. Робота складається зі вступу, огляду літератури, розділу “Вибір напрямів досліджень, матеріали та методи виконання роботи”, 7 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення результатів досліджень, висновків та пропозицій виробництву, списку використаних джерел і 6 додатків. Список використаних джерел включає 466 найменувань, у тому числі 254 – латиницею.

У вступі (с. 27–41), викладено обґрунтування вибору теми досліджень із посиланням на праці авторитетних вчених, які займались питанням офтальмології, вказано мету та завдання досліджень, об'єкт, предмет та методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення дисертаційної

роботи, апробацію результатів дисертації, публікації за її темою, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У вступі також вказано на особистий внесок здобувача, який полягає у виконанні патентного пошуку та аналізу літератури з обраної теми, розробці програми і етапів наукових досліджень, формулюванні мети і завдань досліджень. Дисертант у повному обсязі провів клінічні, епізоотологічні та серологічні дослідження увеїту коней, здійснив низку лабораторних дослідів. Також Меженський А.О. виконав клініко-експериментальну частину роботи і провів статистичну обробку одержаних результатів, проаналізував та узагальнив отримані наукові результати, написав наукові праці.

Також у розділі “Вступ” вказано на зв’язок дисертації з науковими програмами і темами. Так, дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Державного науково-дослідного інституту з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи за темами: „Вивчення етіології та поширення, розробка та вдосконалення методів і засобів діагностики, лікування та профілактики інфекційних, паразитарних та незаразних хвороб коней” (номер державної реєстрації 0109U001084, 2009–2018 рр.); „Розробка нових та вдосконалення існуючих підходів, методів та засобів моніторингу, оцінки ризику, прогнозування, діагностики, лікування та профілактики хвороб тварин” (номер державної реєстрації № 0118U100595, 2018–2021 рр.).

Розділ 1 “Огляд літератури” викладений на ст. 42–94, відповідає поставленій меті дисертації, написаний автором грамотно, логічно і послідовно. Він включає в себе розділи присвячені поширенню, класифікації, клінічним аспектам увеїтів у коней, методології і проблемним аспектам діагностики увеїтів, сучасним поглядам на етіологію та патогенез увеїтів у коней, а також сучасним засобам лікування увеїту, до яких включено опис застосування лікарських засобів, оперативні способи лікування, а також консервативно-інвазивне лікування. В кінці розділу наявний висновок з огляду літератури.

Цей розділ змістовний, добре написаний, широко відображає сучасний стан дослідження питань ветеринарної офтальмології коней. Опрацювання здобувачем значної кількості різноманітних літературних джерел дало йому можливість додати чимало важливої інформації саме до цих питань.

Однак в уже опублікованих джерела літератури не досить в повній мірі висвітлені питання офтальмологічної допомоги коням, що спонукало дисертанта до проведення цілеспрямованого аналізу та системних досліджень даного питання.

Ретельний аналіз огляду літератури дає можливість зробити висновок щодо актуальності проведення досліджень саме в такому напрямку, в якому вказує дисертант. Загалом вивчаючи огляд літератури виникає думка про те, що нині існує потреба доґрутовного та систематичного вивчення питань офтальмології коней.

На основі проведеного аналізу даних літератури обґрунтовано актуальність обраного напряму досліджень і методичні підходи до вирішення поставлених задач.

У розділі 2 “Вибір напрямків досліджень, матеріал та методи виконання роботи” викладений на ст. 95–127 описано етапи виконання основної частини дисертації, в ньому наведена схема напрямків дослідження, а також використаних у дослідженнях методик. окремо дано детальне описання реагентів та обладнання, яке застосовувалось при виконанні власних досліджень.

Робота виконана на достатній кількості тварин, і самі дослідження є ґрунтовними та всебічно відображають сукупність патологічних процесів, що спостерігаються у коней за увеїтів. Загалом методика проведення досліджень не викликає сумнівів та запитань. Дисертант досконало володіє багатьма методами наукового аналізу, за допомогою яких отримав результати, адекватні до поставленої мети і завдань дослідження.

Розділи 3–9, викладені на с. 128–327 присвячені власним дослідженням дисертанта, і в них автор дає детальний, логічний та послідовний опис отриманих ним результатів, які добре ілюстровані рисунками і таблицями.

Розділ 3 присвячений розробленню методології, протоколів і адаптації візуально-інструментальних приладів для офтальмологічного обстеження у коней. В ньому дисертант виклав практичні аспекти збору та аналізу анамнезу за офтальмологічних хвороб коней, послідовність і критерії діагностики увеїту, розкрив особливості спеціальних офтальмологічних методів дослідження, а також окремо описав застосування офтальмоскопу Panoptic та методики дослідження внутрішньоочного тиску у коней.

Особливу цінність даного розділу представляють розроблені автором протоколи офтальмологічних досліджень коней, які дозволяють максимально чітко зафіксувати всі ознаки патологічного процесу та в подальшому призначити відповідне лікування.

Розділ 4 детально розкриває анестезіологічне забезпечення, яке необхідне за обстеження коней з увеїтом. Значна увага в цьому розділі приділяється моніторингу стану тварин, визначеню операційно-анестезіологічного ризику які включають в себе карту анестезіологічного забезпечення тварини, карту моніторингу анестезіологічного забезпечення тварини, шкалу визначення операційно-анестезіологічного ризику, класифікацію операційно-анестезіологічного ризику, які дозволяють наглядно і чітко узагальнити матеріал анестезіологічного забезпечення тварини у кожному конкретному випадку.

В процесі написання цього розділу автор приділяє значну увагу визначеню ефективності премедикації у ветеринарній офтальмології, існуючі схеми знеболювання, та в процесі виконання досліджень з порівняння ефективності поєднаного застосування лікарських речовин визначає, що найбільш вираженою седативно-транквілізуючою дією володіє комбінація препаратів торбужесік, седацил і ветранквіл.

Розділ 5 висвітлює питання поширення, етіології та факторів ризику, що можуть сприяти виникненню увеїтів у коней. В ньому автор дослідив велику кількість кінського поголів’я на предмет структури виявлених хвороб очей. Були виявлені хвороби очей у 20,2 % коней, причому серед них масова частка увеїтів виявилася найбільшою – 70,1 %. Також автор висвітлив поширення увеїтів за статевою, віковою і породною ознаками. Досить інформативним є підрозділ, що

висвітлює етіологію увеїтів. На підставі аналізу власних даних автор встановив, що лептоспірозний чинник становить 50,6 %. Також автор дослідив, що в Україні у коней з увеїтом домінує серогрупа *Grippoypphosa*, при цьому її серологічна превалентність становить 79,5 % від загальної кількості серопозитивних тварин. Тобто даний розділ досить конкретно висвітлює етіологію увеїтів у коней на Україні в умовах сьогодення.

Розділ 6 присвячений клінічним, клініко-офтальмологічним та патоморфологічним особливостям різних форм увеїтів і їх класифікації у коней. Автор робить акцент на розмежуванні форм гострого, підгострого та хронічного увеїтів, діагностичних алгоритмах цих форм, та на підставі одержаних результатів власних досліджень провів удосконалення класифікації їх нозологічних форм.

Цінним в даному розділі є також те, що на фоні загострення проблеми увеїтів в умовах сьогодення з'явилася потреба до детального вивчення їх на різних рівнях, в тому числі на рівні патоморфологічних критеріїв, оскільки в літературних джерелах як правило детально описуються зміни тканин органу зору за запальні процесів поверхневих шарів ока.

Розділ 7 присвячений визначенням змін морфологічного та біохімічного складу крові коней хворих на увеїт. В цьому розділі автор не тільки досліджує загальні гематологічні показників за 27 критеріями, доречі серед яких за гострого увеїту виявилися достовірними 10, а й інтегральні гематологічні індекси. Вони мають діагностичне та прогностичне значення, оскільки дозволяють оцінити роботу ефективності механізмів імунної системи та рівень імунологічної реактивності.

Також в даному розділі автор представив цікаві з клінічної точки зору дані щодо вмісту загального білку і білкових фракцій у сироватці крові клінічно здорових і хворих на увеїт коней. Ці показники також виявилися інформативними за даної патології.

Розділ 8 висвітлює стан імунобіологічної реактивності організму коней, хворих на увеїт за показниками клітинної та гуморальної ланки імунітету. Автор виявив, що розвиток увеїту в коней супроводжується порушенням гуморального імунітету, і ступінь його порушення залежить від перебігу запального процесу і важкості клінічних проявів хвороби.

Логічним результатом власних досліджень попередніх розділів дисертації є розділ 9, який присвячений розробці і порівнянню методів лікування коней, хворих на увеїт. Рекомендовані автором методи лікування коней ґрунтуються на тих фактах, що за рецидивуючого увеїту вже на ранніх стадіях хвороби необхідна потужна комплексна протизапальна терапія місцевої і системної дії з метою максимального збереження твариною зорової функції. Складність даного питання також полягає в тому, що рецидивуючий увеїт є імуно-опосередкованим захворюванням, і традиційні схеми лікування очних хвороб не будуть ефективними.

В процесі наукових пошуків автор встановив, що включення до протоколу лікування лептоспірозного увеїту амізону є патогенетично обґрунтованим, що забезпечує низку лікувальних ефектів.

Особливої уваги заслуговує розробка та впровадження дисертантом методики введення лікувальних розчинів у теноновий простір очного яблука, що дозволяє досягти бажаної концентрації препарату у вогнищі запалення.

На підставі результатів досліджень представлених у даному розділі автор робить висновок, що лікування коней за ув'їту має бути комплексним і включати належні умови утримання, годівлі та експлуатації, призначення мідріатиків, антибактеріальних препаратів, НПЗП, кортикостероїдів, препаратів для регуляції метаболічних процесів, а також проведення неспецифічної десенсибілізуючої та імунокорегуючої терапії.

В кінці кожного розділу власних досліджень виконано коротке узагальнення результатів отриманих досліджень, що дозволяє легше сприйняти викладений матеріал.

Розділ 10 “Аналіз та узагальнення результатів дослідження” викладений на с.328–360 містить системний аналіз одержаних результатів власних досліджень з обговоренням виявлених змін в процесі проведення експериментів. Цей розділ дисертаційної роботи свідчить, що її автор вільно володіє самостійно отриманим матеріалом, об’єктивно і аргументовано його оцінює порівнюючи з матеріалом літературних джерел та виконує його інтерпретацію виходячи з сучасних наукових позицій. Отримані результати досліджень дозволили дисертанту розкрити основні наукові концепції та сформулювати висновки, що винесені на захист.

Дисертація закінчується 16 висновками, які в концентрованому вигляді відображають матеріали роботи і базуються на отриманому автором фактичному матеріалі. Висновки цілком обґрунтовані отриманими результатами і логічно з них витікають. Пропозиції виробництву викладені в дисертаційній роботі конкретні, і можуть бути використані лікарями ветеринарної медицини в їх практичній роботі.

Ступінь вірогідності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумніву. Дисертаційна робота Меженського Андрія Олександровича є самостійною і завершеною науковою працею, яка є підсумком власних наукових досліджень. Зміст дисертації відповідає спеціальності 16.00.05 – ветеринарна хірургія. Експериментальна частина роботи виконана методично правильно з використанням сучасних методів, на достатній кількості матеріалу та тварин, висновки узагальнені, аргументовані та логічно випливають із результатів досліджень. Належний, кваліфікований вибір схем і методик досліджень, аргументована інтерпретація отриманих результатів вказують на те, що дисерант досконало володіє науковими знаннями і методологією досліджень, що забезпечило виконання дисертаційних завдань і досягнення поставленої мети.

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації. Автореферат в достатньому обсязі відображає основні положення дисертації. Результати досліджень, основні положення, висновки, пропозиції виробництву є ідентичними в дисертації та авторефераті.

Наукова новизна одержаних результатів. Теоретично і клініко-експериментально обґрунтовано роль серологічних груп *L. interrogans* та

імунологічної реакції гіперчутливості III типу у розвитку увеїтів, їх клініко-офтальмологічні критерії та діагностичні алгоритми, комплексну фармакотерапію залежно від клінічної форми офтальмопатії, що включає лікарські препарати нового покоління з антибактеріальними, протизапальними, жарознижувальними, аналгезуючими, інтерфероногенними та імуномodelюючими властивостями. Вперше у вітчизняній ветеринарній офтальмології проведено моніторинг хвороб очей і, зокрема, увеїтів у коней з різних регіонів України, факторів ризику та структури їх етіологічних чинників і клініко-офтальмологічних форм. Клініко-офтальмологічно та патогістологічно обґрунтовано критерії гострого, підгострого і хронічного увеїтів та стадійність перебігу рецидивуючої форми увеїту. Уперше вивчено розгорнуту гемограму за 27 показниками та стан імунобіологічної реактивності організму коней у відповідності до клінічних форм і стадій перебігу увеїтів. Вперше обґрунтовані протоколи лікування коней з увеїтами з урахуванням лептоспірозного чинника та клінічної форми, які включають комплексне застосування лікарських засобів з антибактеріальними, протизапальними, аналгезуючими, жарознижувальними, інтерфероногенними та імуномodelюючими властивостями.

Практичне значення одержаних результатів. На підставі вивчення клінічних, офтальмологічних, патогістологічних, гематологічних, біохімічних та імунологічних особливостей різних клінічних форм увеїтів у коней визначені їх найбільш вагомі етіологічні чинники, фактори ризику, встановлені діагностичні офтальмологічні критерії та удосконалена діагностика. Адаптовано для офтальмологічного дослідження коней і впроваджено в практику інструментальні засоби TonoVet для вимірювання очного тиску та офтальмоскоп PanOptic, удосконалене анестезіологічне забезпечення офтальмологічної допомоги у коней.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових працях. Основні наукові положення, що сформульовані в дисертації викладені у 75 наукових працях, у тому числі 63 одноосібних та 9 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометрических баз, працях які засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 34, статтях в інших виданнях – 2, методичних рекомендаціях – 1, патентах на корисну модель – 2 та на винахід – 1. Матеріали дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися і були схвалені на численній кількості міжнародних, державних наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах.

Матеріали дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі за програмою підготовки ОР “Бакалавр” та “Магістр” при читанні лекцій і проведенні практичних занять з дисциплін хірургічного профілю, та у наукових дослідженнях на провідних кафедрах вищих навчальних закладів України. Результати дисертаційного дослідження використовуються у роботі служб ветеринарної медицини України.

Зauważення та питання щодо змісту та оформлення дисертації. Визначаючи позитивні сторони дисертаційної роботи та оцінюючи її вцілому позитивно, вважаю за необхідне вказати і на окремі недоліки, які містяться в ній, висловити побажання та з’ясувати деякі питання:

1. В тексті розділу 2 багато разів приводиться опис загальновідомих або літературних даних, які не зовсім доречні для власних досліджень збільшують загальний об'єм роботи. Наприклад ст. 102 при описі тонометрії вказуються історичні відомості, які займають майже одну сторінку тексту; на ст. 114–117 описані визначення показників дослідження крові, такі як: гемоглобін – це дихальний пігмент крові та основний компонент еритроцитів; на ст. 172 – ЧСС виявляють шляхом пальпації великої периферичної артерії, аускультації серцевих тонів, пульсоксиметром або універсальним тонометром.

2. При описі седативного компоненту анестезії на ст. 105 вказується застосування препарату седацил, що випускається НВФ «Бровафарма». В той же час ви вказуєте, що роботу над дисертацією почали виконувати з 2004 року. На той час можливо препарат седацил у НВФ «Бровафарма» ще не випускався, але були аналогічні препарати, що містять ксилазин, тому бажано було б їх вказати в роботі. Також вказується, що у коней після внутрішньом'язового введення ксилазину седативний ефект розвивається через 30-40 хв, і складається враження що цей препарат ви застосовували саме цим шляхом введення, а далі в роботі на наступній сторінці вказується, що застосовували його внутрішньовенно.

3. Наскільки необхідним та інформативним буде дослідження ока методом Пуркіньє-Сансонівських зображень, якщо застосовуються сучасні діагностичні методики, які також дають інформацію щодо наявності (відсутності) кришталика та прозорості світлозаломлюючих середовищ ока?

4. Чи може бути травматичним для рогівки коня вимірювання внутрішньоочного тиску, і чи може це негативно впливати на перебіг увійту та інших хвороб очей?

5. У тексті дисертації зустрічаються поодинокі орфографічні помилки, які здебільшого пов'язані з комп'ютерним набором.

6. На ст. 179 у таблиці 4.4 при описі шкали визначення операційно-анестезіологічного ризику у ветеринарній хірургії № 5.1 різні методи місцевої (інфільтраційна, провідниковая, епідуральна, субдуральна) потенційованої анестезії описують як ті, що мають одинаковий ступінь ризику. Але вказані види місцевої анестезії мають різний ступінь ризику, оскільки при них застосовуються різні концентрації та об'єми місцевих анестетиків, та кожна з них може мати свої специфічні види ускладнень.

7. На ст. 186 ви вказуєте про блокади повіко-вушного і фронтальної (надорбітальної) гілки трійчастого нерва. Останній нерв не є гілкою трійчастого нерва, оскільки він ще в черепномозковій порожнині розгалужується на очний, верхньоощелепний і нижньоощелепний нерви.

8. На ст. 188 ви вказуєте, що найбільш частим ускладненням ретробульбарної анестезії у коня є підвищена чутливість до лідокаїну, що призводить до формування системних вузликів і важкого ретробульбарного набряку. Це доведено вашими дослідженнями, чи це літературні дані? І чи можете ви пояснити механізм даного явища?

9. Чи проводили ви при виконанні місцевої анестезії коням аспіраційну пробу?

10. Субкон'юнктивальні ін'єкції 2 мл суміші новокаїну та преднізолону (с. 316) коню виконували з однієї чи кількох точок введення?

Однак наявні окрім зауваження не є принциповими, і не зменшують актуальності, наукової цінності і практичного значення дисертаційної роботи.

Висновок. Вважаю, що дисертаційна робота Меженського Андрія Олександровича “Увеїти у коней (етіологія, патогенез, діагностика, лікування)” представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора ветеринарних наук за спеціальністю 16.00.05 – ветеринарна хірургія за змістом, актуальністю, науковою новизною, ступенем обґрунтованості висновків та пропозицій є завершеною науковою працею та відповідає вимогам п. 10 “Порядку присудження наукових ступенів” щодо докторських дисертацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора ветеринарних наук за спеціальністю 16.00.05 – ветеринарна хірургія.

Офіційний опонент:

Доктор ветеринарних наук
доцент кафедри хірургії
імені професора І.О. Калашника
Харківської державної
зооветеринарної академії

Д.В. Слюсаренко

Підпис офіційного опонента
Слюсаренка Д.В. засвідчує
Начальник відділу кадрів
Харківської державної
зооветеринарної академії

І.М. Москаленко